

El-Âcurrûmiyye Üzerine Nazım Çalışmaları: Emir Burhaneddîn'in *ed-Dürretü'l-Burhaniyye fî nazmi'l-Âcurrûmiyye* Adlı Manzumesi Örneği

Poets on *al-Muqaddima al-Âjurrûmiyya*: The Example of Emir Burhaneddin's Poem Named *al-Durrah al-Burhâniyya fî Nazm al-Âjurrûmiyya*

Mehmet Emin GÜZEL¹

Geliş Tarihi (Received): 11.09.2023

Kabul Tarihi (Accepted): 27.11.2023

Yayın Tarihi (Published): 30.11.2023

Öz: İbn Âcurrûm'un (ö. 723/1323) *el-Mukaddimetü'l-Âcurrûmiyye* adlı eseri, birçok dilci tarafından nazmedilmiştir. Bu çalışmada Âcurrûmiyye nâzımlarından Emîr Burhaneddîn'in (ö. 960/1553) *ed-Dürretü'l-burhâniyye fî nazmi'l-Âcurrûmiyye* adlı manzumesi incelenmiştir. Hicrî onuncu yüzyıla ait olan bu eser, günümüze ulaşabilen erken dönem Âcurrûmiyye nazım örneklerinden olması hasebiyle önemi haizdir. Çalışmada öncelikle nahiv ilminde nazım geleneği ve Âcurrûmiyye metni üzerine yazılan manzum eserler hakkında kısaca bilgi verilmiş, ardından müellif ve eseri tanıtılmıştır. Manzumeye ait el yazmanın fiziksel özellikleri ve içerik analizi yapıldıktan sonra metnine yer verilmiştir. Eserin neşrinde günümüze ulaşan hicrî on üçüncü yüzyıla ait tek nüsha esas alınmıştır. Eserin, didaktik manzumelerde yaygın olduğu gibi recez bahrinin urcuze formunda nazmedildiği görülmüştür. Yüz elli sekiz beyitten oluşan eserde, mukaddime ve hatimenin yanı sıra otuz konu başlığı yer almaktadır. Bu başlıklarda kelime türleri, i'râb, i'râb alametleri ve mu'reb çeşitleri ele alınmıştır. Müellif, mukaddimedede belirttiği üzere Âcurrûmiyye'den farklı olarak az da olsa manzumede bazı ilave ve eksiltmeler yapmıştır.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili ve Belâgatı, Nahiv, Emir Burhaneddîn, Nazm, Âcurrûmiyye.

&

Abstract: Ibn Âjurrûm's (d. 723/1323) work called *al-Muqaddima al-Âjurrûmiyya* comes first among the prose text written in the science of nahw. As a matter of fact, Âjurrûmiyya, which is among the most popular texts in the field of nahw and on which many studies have been made since the day it was written, was poetized by many linguists. In this study, the poetic named *al-Durrah al-Burhâniyya fî Nazm al-Âjurrûmiyya*, written by Emir Burhaneddin (d. 960/1553), one of the scholars of the tenth century Hijri, who came to the fore with his literary personality, was examined. In this context, first of all, the writing of verse work in the science of nahw and the verse works written on the Âjurrûmiyya text have been touched upon. Then, the author and his work were introduced, and after the content analysis of the manuscript in the manuscript, the publication of the work was included. The transcription of the work is based on the only surviving copy of the thirteenth-century Hijri. In the work, which consists of one hundred and fifty-eight couplets, there are thirty subject headings in addition to the introduction and the result. In these headings, word types, i'râb, i'râb signs, and various forms of mu'râb words have been addressed. As the author stated in the introduction, he has made some additions and omissions in the verse form, albeit to a small extent, compared to Âjurrûmiyya.

Keywords: Arabic Language and Literature, Nahw, Emir Burhaneddin, Poetry, Âjurrûmiyya.

Atf/Cite as: Güzel, Mehmet Emin. "El-Âcurrûmiyye Üzerine Nazım Çalışmaları: Emir Burhaneddîn'in *ed-Dürretü'l-Burhaniyye fî nazmi'l-Âcurrûmiyye* Adlı Manzumesi Örneği". *Dergiabant* 11/2 (Kasım 2023), 400-421. doi: 10.33931/dergiabant.1358478

İntihal-Plagiarism/Etik-Ethic: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and it has been confirmed that it is plagiarism-free and complies with research and publication ethics. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dergiabant/policy>

Copyright © Published by Bolu Abant İzzet Baysal University Faculty of Theology, Since 2013 – Bolu

¹ Dr. Öğr. Üyesi., Mehmet Emin Güzel, Aksaray Üniversitesi, mehmeteminguzel@aksaray.edu.tr.

1. Giriş

Manzum eserler, nahiv ilminde teysir düşüncesinin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Nitekim nahiv ilmine dair kurallar öncelikle bir yandan özet metinler halinde telif edilirken öbür yandan ezberi kolay ve kalıcı olsun diye manzum halde takdim edilmişlerdir.² Dilciler nahiv ilmi ile nahiv eğitimi arasındaki ayrımı fark ettiklerinden zorlukları aşip eğitimini kolaylaştırmaya yönelik girişimlerde bulunmuşlardır. Kısa metinler ve manzum eserler bu bağlamda yazılmıştır.³

Şarkı söyleme, mırıldanma, ritim ve tempo tutma gibi uygulamalar müziksel zekâ uygulamaları arasında yer almaktadır. Ezber konusunda nazımın nesre üstünlüğünü tespit eden dilciler, nahiv ilminin öğretiminde kulağa hoş gelen ritmik vezinler sayesinde nazmı nesre tercih etmişlerdir. Zira ritmik bir yapıya sahip bu beyitlerin öğrenci tarafından tekrarlanması ve ezberi daha kolay olmuştur.⁴

Nahiv ilmine dair manzum eser yazımının Hicrî 2. yüzyılın sonlarından itibaren başladığına dair iddialar bulunsa da bu iddiaları doğrulayacak yeterli veri bulunmamaktadır. Sözelimi Halil b. Ahmed'e ait olduğu iddia edilen manzume incelendiğinde içerik, yöntem ve terminoloji açısından o döneme ait olmadığı anlaşılmaktadır.⁵

Nahiv ilminde yazılan ilk manzum eserin Ahmed b. Mansur el-Yeşkürî'ye (ö. 377/988) ait olduğu iddia edilir. Nitekim kaynakların verdiği bilgiye göre Yeşkürî, iki bin dokuz yüz on bir beyitten oluşan bir manzume yazmıştır.⁶ Hicrî altıncı yüz yıldan itibaren nahiv ilminde manzum eser yazımının arttığı görülmektedir. Üç yüz yetmiş yedi beyitten oluşan *Milhetü'l-i'râb* adlı manzumesiyle ünlü *Makâmât* yazarı el-Harîrî (ö. 516/1122) ve Hüseyin b. Hizân el-Bağdadî (ö. 600/1204) gibi alimler bu dönemde alana katkı sağlamışlardır. Hicrî yedinci yüz yıldan itibaren İbnü'l-Mu'îfî (ö. 628/1231) ile birlikte *Elfiye* türü manzum eserlerin yazım geleneği başlamıştır. Onu, İbn Mâlik et-Tâî el-Endelüsî (ö. 672/1274) takip etmiştir.⁷

Hicrî 6. yüzyıldan sonra nahiv alanında nazım geleneğinin ivme kazanmasının başlıca nedeni, âlimlerin artık dil ilimlerini bir amaç değil, diğer dini ilimleri anlamada bir araç olarak görmeleridir. Ayrıca o zamana kadar sarf ve nahiv alanındaki yazım, belli bir doyuma ulaştığından bu aşamadan sonra hedef, belirlenen dil kurallarını öğrenciye aktaracak kolay yollar bulmak olmuştur.⁸

Nahiv ilmine dair manzumelerin daha çok recez⁹ ve serî bahirlerinden yazıldığı görülmektedir. Zira yapı itibari ile bu bahirler didaktik türden şiirlerin nazmına daha uygundur. Bundan dolayı didaktik türden şiirlerin yazımı şairleri daha çok bu bahirleri tercih etmeye sevk etmiştir.¹⁰

Nahiv ilminde nazım geleneğinin başlaması, dil eğitimine ve alandaki yazıma da canlılık katmıştır. Zira nazımın ezberi nesirden daha kolay olduğundan öğrencilerin bu tür metinlere olan rağbeti artmıştır.¹¹ Yapılan bazı çalışmalar, hicrî 10. yüz yıla kadar nahiv ilminde yüz kırkın üzerinde manzum eserin yazıldığını ortaya koymuştur.¹² Bu durum manzum eserlere olan rağbeti ortaya koyan önemli bir

² Memduh Abdurrahman, *el-Manzûmetü'n-nahviye dirâse tahlîliye* (Mısır: Dârü'l-Ma' rife el-Câmi' iye, 2000), 283.

³ Hassan Abdullah el Guneymân, *el-Manzûmâtü'n-nahviye ve eseruhâ fi ta 'lîmi'n-nahvi*, (yy:by), 69.

⁴ Tahirhan Aydın, "Arapçada Manzum Nahiv Geleneğinin Gramer Öğretimindeki Yeri ve Çoklu Zekâ Teorisi Açısından Değerlendirilmesi", *Oş Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16-17 (2012), 80.

⁵ Guneymân, *el-Manzûmatü'n-nahviye*, 17-20.

⁶ Muhammed b. Yusuf Ebû Hayyân el-Endelüsî, *Tezkiretü'n-nuhât*, thk. Afif Abdurrahman (Beirut: Müessesetü'r-Risâle, 1986), 670.

⁷ Abdurrahman, *el-Manzûmetü'n-nahviye*, 13-15.

⁸ Fatih Yediöldüz, *Arapça Öğretiminde Nazım Geleneği ve İbn Mu'îfî'nin Elfiyye'si* (Samsun: On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2020), 334.

⁹ Bk. Tefvik Rüştü Topuzoğlu, "Recez", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 34/509-510.

¹⁰ Abdurrahman, *el-Manzûmetü'n-nahviye*, 299.

¹¹ Guneymân, *el-Manzûmatü'n-nahviye*, 16.

¹² Guneymân, *el-Manzûmatü'n-nahviye*, 2.

göstergedir. Öte yandan manzum eserler üzerine ikmal, istidrak, şerh ve haşiye türünden birçok eserin yazımı, nahiv alanındaki yazım faaliyetlerini de canlandırmıştır.¹³

2. *el-Mukaddimetü'l-Âcurrûmiyye* Üzerine Yapılmış Nazım Çalışmaları

Âcurrûmiyye, İbn Âcurrûm künyesiyle bilinen Ebû Abdillâh Muhammed b. Muhammed b. Dâvûd es-Sanhâcî'nin (ö. 723/1323) en ünlü eseridir. Nahiv ilminde yazılmış olan eser, *el-Ecrûmiyye*, *el-Ücrûmiyye*, *el-Cerûmiyye* adlarıyla da bilinmektedir. Kelime çeşitleri, i'râb ve mu'reb konularını ele alan eser, nahiv ilmine dair ilkeleri özlü bir üslup ve sade bir dille ifade etmesinden dolayı rağbet görmüştür.¹⁴ *Âcurrûmiyye'de* her ne kadar i'râb ve 'amel merkezli başlıklar yer alsada da bu başlıklar altında konuların farklı yönlerine ve ilintili oldukları diğer bazı hususlara temas edilmiştir. Bu yönüyle eserde pratik yönü ağır basan bir yöntem izlenmiştir. Bu durum meselelerin daha kolay kavranmasına yardımcı olmaktadır.¹⁵

Âcurrûmiyye üzerine çoğu şerh, haşiye ve nazım olmak üzere beş yüze yakın çalışma yapılmıştır.¹⁶ *Âcurrûmiyye* metni pek çok dilci tarafından nazmedilmiş, yapılan bu nazım çalışmaları üzerine de daha sonra şerh ve haşiyeler yazılmıştır.¹⁷ Tespit edildiği kadarıyla *Âcurrûmiyye* üzerine bazısı matbu bazısı henüz el yazması olmak üzere günümüze kadar kırkın üzerinde nazım çalışması yapılmıştır. Tespit edilen eser ve müelliflerin kronolojik listesi aşağıdaki gibidir:¹⁸

- 1) *el-Lum'amtü'l-mudîe nazmü'l-mukaddimeti'l-Âcurrûmiyye*, İbrahim b. İsmail en-Nakîb b. İbrahim Burhaneddin el-Makdisî en-Nablûsî (ö. 803/1401).
- 2) *Nazmü'l-Âcurrûmiyye*, Meymûn b. Müsâid el-Masmûdî (ö. 816/1413).
- 3) *Nazmü'l-mukaddimeti'l-Âcurrûmiyye*, Bedrân b. Ahmed el-Halîlî (ö. 873/1469).
- 4) *Nazmü'l-Âcurrûmiyye*, İbrahim b. Muhammed en-Nevevî (ö. 888/1483).
- 5) *el-'Aleviyye fî nazmi'l-Âcurrûmiyye*, Nureddin Ebû'l-Hasen Ali b. el-Hasen es-Senhûrî (ö. 913/1505).
- 6) *ed-Dürretü'l-burhaniyye fî nazmi'l-Âcurrûmiyye*, Burhaneddin el-Makdisî (ö. 960/1553).
- 7) *Nazmü'l-Âcurrûmiyye*, Bedreddin Muhammed b. Muhammed el-Gazzî el-'Âmirî (ö. 984/1576).
- 8) *ed-Dürretü'l-behiyye fî nazmi'l-Acurrûmiyye*, Şerefüddin Yahya b. Musa b. Ramazan el-'Umrîfî (ö. 988/1580).
- 9) *Nazmü'l-Âcurrûmiyye*, Muhammed b. Abdul-Mu'tî et-Taberî (ö. 1032/1623).
- 10) *es-Simtü'l-manzûm min cevheri İbn Âcurrûm*, Ebû Hamid Muhammed el-'Arabî b. Yusuf el-Fâsî (ö. 1052/1642).
- 11) *Nazmü'l-Âcurrûmiyye*, Muhammed b. Ali b. 'Allân el-Bekrî (ö. 1057/1647).
- 12) *el-Hülletü'l-behiyye fî nazmi'l-mukaddimeti'l-Âcurrûmiyye*, Ebü'l-Mekârim Necmuddîn Muhammed b. Muhammed el-Ğazzî (ö. 1061/1651).
- 13) *Nazmü'l-Âcurrûmiyye*, Halife b. Hasan el-Kimârî el-Cezâirî (ö. 1098/1687).
- 14) *en-Nefhatü'l-miskiyye nazmü'l-Âcurrûmiyye*, Abdurrahman b. Ahmed b. Misk es-Sehâvî (ö. 1123/1711).
- 15) *Nazmü'l-Âcurrûmiyye*, Abdurrahman b. Muhammed el-'Ârî (ö. 1128/1716).

¹³ Guneymân, *el-Manzûmatü'n-nahviyye*, 67.

¹⁴ Detaylı bilgi için bk. Hulusi Kılıç, "İbn Âcurrûm", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1999), 19/295-296.

¹⁵ Mücahit Küçüksarı, "Dil Öğretimindeki Metodoloji ve Yaklaşım Farklılıkları Bakımından İbn Âcurrûm'un el-Mukaddimeti'l-Âcurrûmiyye'si ve Birgivi'nin el-'Avâmîl'i üzerine bir inceleme", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 59/1 (2018), 248.

¹⁶ Muhammed Teberkân, *ed-Delîl ilâ şürûhi'l-Acurrûmiyye* (Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2014), 12-94; Abdullah Muhammed el-Habeşi, *Câmi'ü's-şurûh ve'l-hevâşi* (Beyrut: Dârü'l-Minhâc, 2017), 1/30-69.

¹⁷ Detaylı bilgi için bk. Habeşi, *Câmi'ü's-şurûh ve'l-hevâşi*, 1/69-78.

¹⁸ Vefat tarihi tespit edilmeyen müellifler ise listenin sonuna eklenmiştir. Bk. Habeşi, *Câmi'ü's-şurûh ve'l-hevâşi*, 1/69-78; Muhammed Tefvik b. Muhammed el-Kîfânî, *ed-Dürretü'l-kifâniyye fî şerhi nazmi 'Ubeydi rabbih li'l-Acrûmiyye* (Riyad: Dârü's-Sumay'î, 2011), 62-68.

- 16) *Gurerü'n-nucûm fî nazmi elfâzi İbn Âcurrûm*, Muhammed b. Ömer b. Abdulkadir ed-Dımaşkî el-Kufeyrî (ö. 1718).
- 17) *Nazmü'l-Âcurrûmiyye*, Ahmed b. Kasım el-Bûnî (ö. 1139/1726).
- 18) *Nüzhetü'l-hülûm fî nazmi mukaddîmeti İbn Acürrûm*, Ebû Abdillâh Muhammed el-Mezmurî (ö. 1160/1747).
- 19) *Nazmü'l-Âcurrûmiyye*, Abdullah b. Muhammed b. Amir eş-Şibrâvî (ö. 1758).
- 20) *Nazmü'l-Âcurrûmiyye*, Abdurrahman b. Abdillâh el-Ba'î (ö. 1192/1778).
- 21) *el-Lâmiye fî nazmi'l-Âcurrûmiyye*, Halife b. Hasan el-İmârî (ö. 1211/1796).
- 22) *Milhetu dîvânî's-sababe el-mutezammin mâ fî metni'l-Âcurrûmiyye ve ziyade*, Ali b. Aziz eş-Şâfî (ö. 1219/1804).
- 23) *Nazmü'l-Âcurrûmiyye*, Abdulaziz b. İbrahim es-Semînî (ö. 1223/1808).
- 24) *Nazmü'l-Âcurrûmiyye*, Abdullatif b. Mustafa el-Fercî (ö. 1235/1820).
- 25) *Nazmü'l-Âcurrûmiyye*, Corcis b. Seyyit Mustafa el-Mevsilî (ö. 1266/1850).
- 26) *et-Tühfetü'l-ilâhiye fî nazmi'l-Âcurrûmiyye*, İbrahim b. Abdulkadir b. Ahmed er-Reyâhî (ö. 1266/1850).
- 27) *Nazmü'l-Âcurrûmiyye*, Muhammed b. İshak b. Ali el-Edhemî (ö. 1284/1867).
- 28) *Nazmü'l-Âcurrûmiyye*, Kasım b. Salih b. İsmail el-Hallâk (ö. 1284/1867).
- 29) *Cemâlü'l-Âcurrûmiyye (Nazmü'l-Âcurrûmiyye)*, Rûfa'a b. Râfi' et-Tahtâvî (ö. 1290/1873).
- 30) *Nazmu metni'l-Âcurrûmiyye*, Muhammed b. Süleyman b. Edrîsu el-İbâzî (ö. 1298/1881).
- 31) *el-Kevâkibü'l-celiye fî nazmi'l-Âcurrûmiyye*, Abdusselam b. Mücahid en-Nebrâvî (ö. 1315/1897).
- 32) *Nazmü'l-Âcurrûmiyye*, Abdullah b. Hüseyin el-Kahtânî (ö. 1317/1899).
- 33) *Nazmü'l-mukaddîmeti'l-Âcurrûmiyye*, Alaeddin b. Ali b. Bedreddin el-Erbîlî (ö. 1317/1899).
- 34) *Nazmü'l-Âcurrûmiyye*, Ali b. Numan el-Âlûsî (ö. 1340/1921).
- 35) *Saâdetü't-tullâb nazmü'l-mukaddîmeti'l-Âcurrûmiyye*, Ahmed Bumbâ (ö. 1345/1926).
- 36) *Nazmü'l-Âcurrûmiyye*, Muhammed el-Muhtâr b. Muhammed Yahya el-Velâtî eş-Şenkîî (ö. 1352/1933).
- 37) *Nazmü'l-Âcurrûmiyye*, Mevlud b. Muhammed es-Said eş-Şeyh el-Medenî (ö. 1354/1935).
- 38) *ed-Dürretü'l-yetîme (Nazmü'l-Âcurrûmiyye)*, Said b. Sa'd b. Nebhân el-Hadremî (ö. 1354/1935).
- 39) *el-Lü'lü'l-manzûm 'alâ nesri İbn Âcurrûm*, Muhammed Bâý b. Muhammed Bel'am el-Cezâirî (ö. 2009).
- 40) *el-Manzûmetü's-seniye limâ yusemmâ metnü'l-Acurrûmiyye*, Ali b. Abdullah et-Tâtî [ö. ?].
- 41) *Miftâhü'l-'ulûm fî nazmi muhatasari İbn Acürrûm*, Muhammed b. Muhammed et-Ta'ezî el-Yemenî [ö. ?].
- 42) *el-Leâli's-seniye fî nazmi'l-Âcurrûmiyye*, Salih b. Muhammed et-Terşîhî [ö. ?].
- 43) *Nazmü'l-Âcurrûmiyye*, Abdu Rabbih Muhammed et-Tevâtî eş-Şenkîî [ö. ?].
- 44) *Nazmü'l-Âcurrûmiyye*, Musa Muhammed Şehhâde [ö. ?].

3. Emir Burhaneddîn'in Hayatı ve *ed-Dürretü'l-Burhaniyye fî nazmi'l-Âcurrûmiyye* Adlı Manzumesi

3.1. Müellifin Hayatı

Fıkıhçı ve edebiyatçı kimliği ile bilinen müellifin künyesi, İbrahim b. Vâlî b. Nasr Hoca b. el-Hüseyn el-Emîr el-Fakih Burhaneddin ed-Dükrî el-Makdisî el-Gazzî el-Hanefî şeklindedir.¹⁹ Müellif, İbnü'l-Vâlî nisbesiyle de bilinmektedir. Künyesinde geçen Vâlî'nin babası mı yoksa dedesi mi olduğu sorulunca babasının adı olduğunu, doğrusunun Velî olup Vâlî şeklinde tahrif edildiğini belirtmiştir.²⁰

Hayatı hakkında detaylı bilgi bulunmama ile birlikte aslen Gazzeli bir alim olup hayatının belli dönemlerinde Bağdat, Şam, Kahire ve İstanbul gibi pek çok İslam şehrine ilim amaçlı seyahatler düzenlediği anlaşılmaktadır. Nitekim Kahire'de Hanefî fakihlerinden Eminü'd-din b. Abdu'l-Âl'den fıkıh ve fıkıh usûlü dersleri aldıktan sonra memleketi Gazze'ye dönüp müftülük yapmıştır. Arapçanın yanı sıra Fars edebiyatıyla da ilgilenen müellif Bağdat'tayken Şirazî'nin Gülistan'ını okumuştur.²¹ Ayrıca İstanbul'a gelip Osmanlı Vezîrîâzâmı Rüstem Paşa'yla (ö. 968/1561) görüşmüş, binicilik ve avcılık hakkında kaleme aldığı risalesini kendisine takdim edip beklenenden fazla tımar almıştır.²²

Müellif, kendisine ait bir tımar arazisi ile ilgilenmek için zaman zaman Halep'te de bulunmuştur.²³ Nitekim muasırı ve arkadaşı Radiyyuddîn İbnü'l-Hanbelî (ö. 971/1563) hicrî 946 yılında kendisine ait tımar arazisiyle ilgilenmek üzere Halep'e geldiğini aktarmış, bu seyahati esnasında kaleme aldığı *Âcurrûmiyye* manzumesini kendisine takdim ettiğini belirtmiştir.²⁴ Aynı şekilde İbn Tolun (ö. 1546/ 953) hicrî 942 yılında kendisiyle görüştüğünü ve yazdığı manzumeyi kendisine gösterdiğini aktarmıştır.²⁵

Müellif Hicrî dokuz yüz altmış senesinde Halep'ten Gazze'ye dönerken farklı bir yoldan gitmiş, yolda kaybolup bir daha kendisinden haber alınmamıştır.²⁶ Bu yüzden vefat yeri belli olmasa da kaynaklar vefat tarihi olarak bu seneyi kaydetmişlerdir.

3.2. Eserleri

Bazı kaynaklarda Arap dili ve edebiyatına dair eserler yazdığı bilgisi yer alsa da²⁷ müellife ait sadece şu iki eserin kaydı bulunmaktadır:²⁸

1) *ed-Dürretü'l-burhaniyye fî nazmi'l-Âcurrûmiyye*

2) *Tühfetü'l-'ubeyd fi'l-hayl ve'r-rimâye ve's-sayd*: Adından da anlaşıldığı üzere eser at biniciliği, atıcılık ve avcılık hakkında teknik bilgiler içeren bir eserdir. Müellif bu risalesini Osmanlı vezîr-i âzâmı Rüstem Paşa'ya (ö. 968/1561) ithafen yazmıştır.²⁹

¹⁹ Bk. Şemsüddin Muhammed b. Ali İbn Tolun, *el-Ğurefü'l-'aliye fî terâcimi müte'ahhiri'l-hanefiye* (İstanbul: Şehit Ali Paşa, 1924), 28/b; Radiyyüddîn Muhammed b. İbrahim İbnü'l-Hanbelî, *Dürri'l-habebe fî târihi a 'yâni Haleb*, thk. Mahmûd Hamd el-Fâhûrî (Dımaşk: Vîzâretü's-Sekkâfe, 1972), 1/33-36; Necmüddîn Muhammed b. Muhammed el-Ğazzî Necmüddîn el-Ğazzî, *el-Kevâkibu's-sâ'ire bi a 'yâni'l-mietî'l-'âşira*, thk. Halîl el-Mansûr (Beirut: Dârü'l-Kütübü'l-'İlmiyye, 1418/1997), 2/82, 83; Hâci Halife Mustafa b. Abdillâh Kâtib Çelebi, *Süllemü'l-ousû'l ilâ tabakâti'l-fuhûl*, thk. Muhammed Abdulkadir el-Arnâvût (İstanbul: Entegre Matbaacılık, 2010), 1/63; Şihâbüddîn Ebû'l-Felâh İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zehab fî ahhâri men zehab*, thk. Mahmud el-Arnâvût (Beirut: Dâru İbn Kesîr, 1414/1993), 10/469; İsmail Paşa Bağdâdî, *Hediyetü'l-ârifin esmâü'l-müellifin ve âsârü'l-musannifin* (İstanbul: Müessesetü't-Târîhi'l-Arabî, 1951), 1/27; Ebû Gays Muhammed Hayrüddîn ez-Ziriklî, *el-A 'lâm* (Beirut: Dârü'l-'İlm li'l-Melâyin, 2002), 1/78.

²⁰ İbnü'l-Hanbelî, *Dürri'l-habebe*, 1/35.

²¹ İbnü'l-Hanbelî, *Dürri'l-habebe*, 1/34.

²² Kâtib Çelebi, *Süllemü'l-ousû'l*, 1/63.

²³ İbnü'l-Hanbelî, *Dürri'l-habebe*, 1/34.

²⁴ İbnü'l-Hanbelî, *Dürri'l-habebe*, 1/34.

²⁵ İbn Tolun, *el-Ğurefü'l-'aliye fî terâcimi müte'ahhiri'l-hanefiye*, 28/b.

²⁶ İbn Tolun, *el-Ğurefü'l-'aliye fî terâcimi müte'ahhiri'l-hanefiye*, 28/b; İbnü'l-Hanbelî, *Dürri'l-habebe*, 1/35; Necmüddîn el-Ğazzî, *el-Kevâkibu's-sâ'ire*, 2/82, 83; Kâtib Çelebi, *Süllemü'l-ousû'l*, 1/63; İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zehab*, 10/469.

²⁷ Bk. İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zehab*, 10/469.

²⁸ İbnü'l-Hanbelî, *Dürri'l-habebe*, 1/39; Kâtib Çelebi, *Süllemü'l-ousû'l*, 1/63; Bağdâdî, *Hediyetü'l-ârifin*, 1/27.

²⁹ Kâtib Çelebi, *Süllemü'l-ousû'l*, 1/63.

3.3. *ed-Dürretü'l-Burhâniyye fi Nazmi'l-Âcurrûmiyye* Adlı Manzume

3.3.1. Manzumenin Müellife Aidiyeti

Eserin adının *ed-Dürretü'l-burhâniyye* şeklinde olduğu bilgisi eserin sekizinci beytinde net bir şekilde yer almaktadır (سَمَّيْتُهَا بِالذُّرَّةِ الزُّهَابِيَّةِ). Muasırları İbn Tolun ve İbnü'l-Hanbelî müellifin bu eseri kendilerine gösterdiklerini aktarmışlardır. İbn Tolun manzumeyi kendisine gösterdiğinde *Âcurrûmiyye* metninin daha önce birkaç kişi tarafından nazmedildiğini söylemiştir.³⁰ Bu manzumeye bir takriz yazdığını belirten İbnü'l-Hanbelî ise müellife ait nüshanın güzel bir hatla yazıldığını, sayfa kenarlarının altını ve turkuaz renkle süslenmiş olduğunu bildirmiştir.³¹ Daha sonraki kaynaklarda da eserin kaydına ve müellife aidiyetine dair bilgiler yer almaktadır.³²

3.3.2. Manzumenin El Yazma Özellikleri ve İçerik Analizi

Çalışmaya konu olan *ed-Dürretü'l Burhaniyye fi nazmi'l-Mukaddime'l Âcurrûmiyye* isimli manzum risalenin bilinen tek yazma nüshası, 757 kayıt numarasıyla el-İmam Muhammed bin Suud Üniversite Kütüphanesinde yer almaktadır. Ancak kütüphane kayıtlarında risalenin 'Uyunu's-Sud bi'ş Şam isimli özel bir kütüphaneden alındığı notu da düşürülmüştür. Bu da yazma eserin orijinalinin bu özel kütüphanede olduğu kanaatine sevk etmektedir. 22 varaktan oluşan risalede her bir varakta 18 satır bulunmaktadır. Risalenin sonundaki ferağ kaydında telif tarihinin 941/1534 Receb ayı, istinsah tarihinin ise 1276/1821 Rebî'ü'l-Âher ayı olduğu bilgisi verilmiştir.³³ Fiziki özellik olarak risale mukavva kaplı olup 10x14 cm'dir. Yazı stili nesih olup okunaklıdır. Kağıt nohudi renkte filigransız olup siyah mürekkep kullanılmıştır. Ancak başlıklarda yeşil mürekkep kullanılmıştır. Risalenin müstensihi Muhammed el-Arabi'dir. Risalede rakabe kaydı bulunmamaktadır.

Eser diğer didaktik manzume türlerinde olduğu gibi recez bahrinden nazmedilmiştir. Yüz elli sekiz beyitten oluşan eserde, mukaddime ve hatimenin yanı sıra otuz konu başlığı yer almaktadır. Müellifin mukaddimeye belirttiği üzere *Âcurrûmiyye*'den farklı olarak manzumede bazı ilave ve eksiltmeler olmuştur. Manzume ile *Âcurrûmiyye* arasındaki bu farkları göstermesi açısından aşağıdaki konu başlığı tablosuna yer verilmiştir:

Konu Başlıkları	
المقدمة الأجرومية	الدرة البرهانية في نظم الأجرومية
الكلام وما يتألف منه	باب الكلام وأقسامه
باب الاعراب	باب الاعراب
باب معرفة علامات الإعراب	باب معرفة علامات الإعراب

³⁰ İbn Tolun, *el-Ğurefü'l-aliye fi terâcimi müte'ahhiri'l-hanefiye*, 28/b.

³¹ İbnü'l-Hanbelî, *Dürretü'l-habe*, 1/35.

³² Mustafa b. Abdillâh Kâtib Çelebi, *Keşfü'z-zunûn 'an esâmi'l-kütüb ve'l-funûn* (Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî), 2/1797; İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zehab*, 10/469; Bağdâdî, *Hediyetü'l-ârifin*, 1/27; Ziriklî, *el-A'lâm*, 1/78.

³³ İbrahim b. Velî b. Nasr Burhaneddîn el-Makdisî, *ed-Dürretü'l-burhâniyye fi nazmi'l-Âcurrûmiyye*, 757, Suudi Arabistan: Mektebetu Cami'ati'l-İmam Muhammed b. Su'ûd, 22a.

باب الأفعال	باب معرفة علامات الإعراب
باب مرفوعات الأسماء	باب تعريف علامات الإعراب
باب الفاعل	باب الأفعال
باب المفعول الذي لم يسم فاعله	باب النواصب
باب المبتدئ والخبر	باب الجوازم
باب العوامل الداخلة على المبتدئ والخبر	باب الفاعل
باب كان وأخواتها	باب المفعول الذي لم يسم فاعله
باب إنَّ وأخواتها	باب المبتدئ والخبر
باب ظنَّ وأخواتها	باب كان وأخواتها
باب النعت	باب إنَّ وأخواتها
باب المعرفة والنكرة	باب ظنَّ وأخواتها
باب العطف	باب النعت
باب التوكيد	باب النكرة والمعرفة
باب البدل	باب العطف
باب منصوبات الأسماء	باب التوكيد
باب المفعول به	باب البدل
باب المصدر	باب المفعول به
باب ظرف الزمان والمكان	باب المصدر

باب الحال	باب ظرف الزمان والمكان
باب التمييز	باب الحال
باب المستثنى	باب التمييز
باب لا	باب المستثنى
باب المنادى	باب لا
باب المفعول من أجله	باب المنادى
باب المفعول معه	باب المفعول من أجله
باب مخفوضات الأسماء	باب المفعول معه
	باب مخفوضات الأسماء

Tablodan da anlaşıldığı üzere manzumede i'râb ve mu'reb başlıkları *Âcurrûmiyye'* den farklı bir şekilde tanzim edilmiştir. Nitekim *Âcurrûmiyye'* de i'râb ve mu'reb konuları farklı başlıklarda ele alınırken³⁴ manzumede ise mu'reb için ayrı başlık açılmamıştır. Bunun yerine "Bâbu ma'rifeti 'alamati'l-i'râb" şeklinde üç başlık açılmıştır. Bunların birincisinde merfu ve ref' işaretleri, ikincisinde mansûb ve nasb işaretleri, üçüncüsünde ise mecrûr ve cer işaretleri ele alınmıştır. Ayrıca *Âcurrûmiyye'* de merfu, mansûb ve mecrûr isimler "Bâbu Merfû'ati'l-Esmâ",³⁵ "Bâbu Mansûbâti'l-Esmâ"³⁶ ve "Bâbu Mahfûdâti'l-Esmâ"³⁷ ana başlıkları altında ele alınırken manzumede sadece mecrûr isimler için ana başlık açılmış, diğerleri alt başlıklarda incelenmiştir.

3.3.3. Orijinal Metin

³⁴ Ebû Abdillâh Muhammed b. Muhammed b. Dâvûd es-Sanhâcî İbn Âcurrûm, *Metnü'l-Âcurrûmiyye* (Kahire: Dârü's-Selam, 2013), 5-12.

³⁵ İbn Âcurrûm, *Metnü'l-Âcurrûmiyye*, 14.

³⁶ İbn Âcurrûm, *Metnü'l-Âcurrûmiyye*, 25.

³⁷ İbn Âcurrûm, *Metnü'l-Âcurrûmiyye*, 34.

الدرة البرهانية في نظم الأجرومية

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يُقُولُ رَاجِي الْعَفْوِي إِبرَاهِيمُ	بِرَّحْمِهِ بِفَضْلِهِ الرَّحِيمُ
هُوَ ابْنُ وَاوِي الرَّكْرِي الْحَنَفِي	عَامَلُهُ اللَّهُ بِلُطْفِهِ الْحَنَفِي
أَحْمَدُ مَنْ أَعْلَى مَقَامِ الْعِلْمِ	وَسَهْلَ الْحِفْظِ لَهُ بِالنَّظْمِ
وَزَيْنَ الْعَالَمِ بِالْمُخْتَارِ	مُحَمَّدِ الْمَخْصُوصِ بِالْأَنْوَارِ
مَنْ جَاءَ بِالْبُرْهَانِ وَالْبَيَانِ	وَالْمُنْطِقِ الْيَصِحُّ بِاللِّسَانِ
صَلَّى إِلَهَ الْعَرْشِ ثُمَّ سَلَّمَ	عَلَيْهِ ثُمَّ آلِهِ وَكَرَّمَ
وَبَعْدُ ذِي أَرْجُورَةَ نَظْمُهَا	فِي النَّحْوِ بِالتَّوْفِيقِ قَدْ أَلْفَتْهَا
سَمَّيْتُهَا بِالْأُورَةِ الْبُرْهَانِيَّةِ	ضَمَنْتُهَا مَقاصِدَ الْجُرُومِيَّةِ
حَدَفْتُ تَكَرَّاراً بِهَا فِي الْمَعْنَى	مَعَ مَثَلٍ بِدُونِهَا يَسْتَعْنَى
جَعَلْتُ لِلْإِتْمَامِ أَيْضاً ضَمْتَهَا	بَعْضَ زِيَادَاتٍ سَتَعْرِفَنَّهَا
تَكْفِي بِهَذَا الْقَرْنِ مَنْ بِهَا أَكْتَفَى	بِعَوْنِ رَبِّي وَهُوَ حَسْبِي وَكَفَى

بَابُ الْكَلَامِ وَأَقْسَامِهِ

لَقَطُ مُفِيدُ الْكَلَامِ قَدْ رُسِمَ	مُرَكَّبٌ بِالْوَضْعِ أَيْضاً كَأَسْتَقِيمَ
أَقْسَامُهُ إِسْمٌ ثُمَّ فِعْلٌ حَرْفٌ	جَاءَ لِمَعْنَى نَحْوِ فَيْكَ ضَرْفٌ
وَالْجُرِّ وَالتَّنْوِينِ مَعَ حَرْفِ النِّدَا	تَعْرِيفٌ لِإِسْمٍ وَكَذَا لِ وَعَدَا
حُرُوفٌ حَفْضٌ وَهِيَ مِنْ وَعَنْ إِلَى	وَالْكَافِ وَاللَّامِ وَفِي رَبِّ عَلَى
وَالْبَاءِ وَالْوَاوِ وَتَا فِي الْقَسَمِ	كَفَوْلِهِمْ تَاللهِ زَيْدٌ اَعْتَصِمِ
وَالْفِعْلُ بِالسِّينِ وَسَوْفَ وَبِقَدْ	عُرِفَ مَعَ تَاءِ أَنْتَ كَمَا وَرَدُ
وَالْحَرْفُ لَا يَصْلُحُ فِيهِ مَا رُكِّنَ	لِإِسْمٍ وَفِعْلٍ نَحْوُ لَمْ وَهَلْ وَرِمَنْ

بابُ الإِعْرَابِ

مِنْ أَثَرٍ مُّقَدَّرٍ أَوْ ظَاهِرٍ	مَا يَجْلِبُ الْعَامِلُ فِي الْأَوَاحِرِ
رَفَعٌ وَنَصَبٌ جَزْرٌ إِنْجِزَامٌ	عَرَفَ بِهِ الإِعْرَابَ وَالْأَقْسَامُ
وَالنَّصَبُ أَيْضاً بِهَيْمًا قَدْ وَقَعَا	فَالرَّفْعُ فِي الإِسْمِ وَفِي الْفِعْلِ مَعَا
وَالجَزْمُ بِالْفِعْلِ بِلا مِرَاءٍ	وَالْحَفْضُ قَدْ خُصِّصَ بِالأَسْمَاءِ

بابُ مَعْرِفَةِ عِلَامَاتِ الإِعْرَابِ

وَالنُّونُ وَالضَّمُّ للإِسْمِ الْمُتَّصِفِ	لِلرَّفْعِ ضَمٌّ ثُمَّ وَاوٌ وَأَلِفٌ
وَأِسْمٌ بِتَا وَأَلِفٍ قَدْ جُمِعَا	بِمُقَرَّدٍ وَجَمْعٍ تَكْتِنِيرٍ مَعَا
أَخْرَجَهُ بِشَيْءٍ الْوَاوُ جُعِلَ	وَمِثْلُهُ مُضَارِعٌ لَمْ يَتَّصِلْ
وَالخَمْسَةُ الأَسْمَاءِ عِنْدَ الأَكْثَرِ	لِكُلِّ جَمْعٍ سَلَامٌ مُدَكَّرٍ
وَفُوكَ ذُو مَالٍ كَذَاكَ وَهَنُوكَ	وَهَيَّ أَبُوكَ وَحَمُوكَ وَأَحُوكَ
أَنَّ هُنَاكَ النِّقْصُ فِيهِ أَفْصَحُ	لَدَى الأَقْلَالِ لَكِنَّ المُّصَحِّحُ
كَيْلًا وَكَلْنَا لِلضَّمِيرِ إِنْ تُضِفُ	وَكُلُّ مَا تُثْبِتِي فَارْفَعِي بِالأَلِفِ
كَمَا تَقُولُ جَائِي الرِّيدَانِ	أَلْحِقِي بِهِ إِثْنَانٍ وَائْتِنَانِ
بِهِ ضَمِيرٌ مَا يُثْبِتِي يَفْتَرِنِ	وَارْفَعِي مُضَارِعًا بِحَرْفِ النُّونِ إِنْ
خَاطَبْتَهَا مِنْ الإِنَاثِ فَاعْلَمَا	كَذَا ضَمِيرُ الجَمْعِ أَوْ ضَمِيرُ مَا

بابُ مَعْرِفَةِ عِلَامَاتِ الإِعْرَابِ

وَالكَسْرُ وَالْيَا وَحَذْفُ النُّونِ صُنِفَ	لِلنَّصَبِ حَمْسٌ فَتَحَةٌ ثُمَّ الأَلِفُ
مَعَ فِعْلِكَ المُضَارِعِ المُجَرَّدِ	وَأَنْصَبُ بِفَتْحِ كُلِّ اسْمٍ مُفْرَدِ

أَخْرَهُ إِذَا عَلِيهِ دَحَلَا	نَاصِبُهُ كَحَلْنَا لَنْ يَعدَلَا
وَجَمْعُ تَكْسِيرِ كَصِلْ عُدَارَى	وَأَكْرَمِ الرُّيُودِ وَالْأَسَارَى
بِالْفِ فَانْصَبْ لِمَا قَدَّمْنَا	مِنْ ضَمَّةٍ مُعْتَلَّةٍ نَظَّمْنَا
وَجَمْعُ تَأْنِيثِ أَيْ مُسَلِّمًا	النَّصْبُ بِالْكَسْرِ لَهُ قَدْ عَلِمَا
وَالنَّصْبُ فِي تَنْبِيَةِ الْأَسْمَاءِ	وَالْجَمْعُ بِالْيَاءِ بِلا امْتِرَاءِ
وَأَنْصَبْ بِحَذْفِ النُّونِ أَفْعَالًا أَتَتْ	تُعْرَبُ فِي الرَّفْعِ بِنُونٍ تَبَيَّنَتْ

بَابُ تَعْرِيفِ عِلَامَاتِ الْإِعْرَابِ

لِلجَرِّ كَسْرٌ يَاءٌ فَتَحَ فَاعْرِفِ	فَالْكَسْرُ فِي اسْمِ مُفْرَدٍ مُنْصَرِفِ
وَجَمْعِ تَكْسِيرِ بِصَرْفِ مُعَلِّمِ	وَالْجَمْعِ لِلْمُؤَنَّثِ الْمُسَلِّمِ
وَالْحَمْسَةِ الْأَسْمَاءِ بِالْيَاءِ الْجُرِّ	وَالْجَمْعِ لِلْمُسَلِّمِ الْمُذَكَّرِ
كَذَا الْمُتَنَّى ثُمَّ مَا لَا يَنْصَرِفُ	بِالْفَتْحِ إِنْ لَمْ يَلِ الْوَلَمْ تُصَفِّ
عِنْدَهُ لِلْجَزْمِ عَدَا شَيْئَانِ	الْأَوَّلُ السُّكُونُ ثُمَّ الثَّانِي
الْحَذْفُ فَالْجَزْمُ بِسُكُونِ يَافَتَى	مُضَارِعًا صَحِيحَ آخِرٍ أَيْ
وَحَذْفِ آخِرٍ لِمُعْتَلٍّ وَمَا	يُرْفَعُ بِالنُّونِ بِحَذْفِهَا اجْرِمَا

بَابُ الْأَفْعَالِ

وَهِيَ ثَلَاثَةٌ فَمِنْهَا الْمَاضِي	يُبْنَى عَلَى الْفَتْحِ بِلا اعْتِرَاضِ
وَالْأَمْرُ مَبْنِيٌّ عَلَى مَا جُرِمَا	بِهِ مُضَارِعٌ وَهَذَا رُسْمَا
بِأَنَّهُ الْفِعْلُ الَّذِي يَكُونُ فِي	أَوَّلِهِ أَحَدٌ أَتَيْتَ فَاعْرِفِ
وَأَنَّهُ يُرْفَعُ حَتْمًا إِنْ عَدَا	مِنْ نَاصِبٍ أَوْ جَازِمٍ مُجْرَدَا

بَابُ النَّوَاصِبِ

وَفِعْلُكَ الْمُضَارِعُ أَنْصَبُهُ بِأَنْ	وَكَيْ إِذَا تُمَّ جِحَى وَبَلَنْ
---	-----------------------------------

وَلَامٌ كَيْ وَالْمَجْهُدِ أَيْضاً ثُمَّ أَوْ
وَأَلْفًا جَوَاباً وَكَذَا الْوَاوُ رَوُّوْ

بَابُ الْجَوَازِمِ

وَيُجْزَمُ الْفِعْلُ بِلَمٍّ وَلَمَّا
وَمَنْ وَأَيُّ وَالْمُ وَإِذَا
وَإِنْ وَأَيَّانَ وَلَا مِ الْأَمْرِ
وَلَا الَّتِي فِي النَّهْيِ مَهْمَا حَتَّمَا
وَمَا أَلَمَّا وَمَتَى وَكَيْفَمَا

بَابُ الْفَاعِلِ

الْفَاعِلُ الْمَرْفُوعُ مَنْ إِلَيْهِ
يُسْتَنْدُ فِعْلًا قَدَّمُوا عَلَيْهِ
وَقَدْ أَتَى قِسْمَيْنِ قِسْمًا يَظْهَرُ
كَجَاءَ زَيْدٌ ثُمَّ قِسْمًا يُضْمَرُ
كَفُئْتُ فُئِنَّا فُئِمْتُ فُئِمْتُمَا
فُئِمْتُ فُئِمْتُ فَمِ قَسَمَ قَسَمًا وَمِمَّا

بَابُ الْمَفْعُولِ الَّذِي لَمْ يُسَمَّ فَاعِلُهُ

وَيُرْفَعُ الْمَفْعُولُ إِنْ لَمْ يُذَكَّرْ
فَاعِلُهُ كَنَيْلٌ خَيْرًا مَعْمَرٌ
فَأَوَّلَ الْفِعْلِ اضْمَمْنَ وَفِي الْمُضِيِّ
فَأَكْسِرَ لِمَا قَبْلَ أَخِيرِ كَفُضِي
وَأَفْتَحْهُ مِنْ مُضَارِعٍ وَظَاهِرًا
يَكُونُ هَذَا وَيَكُونُ مُضْمَرًا

بَابُ الْمُبْتَدَأِ وَالْخَبَرِ

وَيُرْفَعُ الْعَارِي مِنَ الْأَسْمَاءِ
عَنْ عَامِلٍ لَفْظِيٍّ بِالْإِبْتِدَاءِ
وَالْخَبَرُ الَّذِي إِلَيْهِ أُسْنِدَا
يُرْفَعُ نَحْوُ الْأَنْبِيَاءِ سَعْدَا
وَالْمُبْتَدَأُ قِسْمَانِ قِسْمٌ أُظْهِرَا
مِثْلُهُ مَرَّ وَقِسْمٌ أُضْمِرَا
نَحْوُ أَنَا نَحْنُ أَنْتَ أَنْتُمَا
وَهُوَ وَهِيَ وَهُمْ وَهِنَّ مَعَهُمَا
وَقَسَمٌ وَمُفْرَدًا وَظَرْفًا الْخَبَرُ
يَأْتِي وَجُزْؤًا بِحَرْفٍ إِسْتَقْرَ
وَالْفِعْلُ مَعَ فَاعِلِهِ يُخْبَرُ بِهِ
وَالْمُبْتَدَأُ مَعَ خَبَرٍ لَهُ إِنْتَبَهَ

كَعَامِرٍ جَرَّ وَخَوُّ قَوْلِكَ أَحْمَدُ فِي الدَّارِ وَزَيْدٌ عِنْدَكَ
وَخَالِدٌ قَامَ أَبُوهُ وَعُمَرُ ابْنَتُهُ ذَاهِبَةٌ عَلَى الأَثَرِ

بَابُ كَانَ وَ أَخْوَاتِهَا

ارْفَعِ بِكَانَ المُبْتَدَأَ وَالحَبَرَ انْصَبِ كَكَانَ الأَصْمَعِيُّ أَشْعَرَ
كَذَا بِأَضْحَى ظَلَّ بَاتَ أَصْبَحَ صَارَ وَأَمْسَى لَيْسَ كَأَصْبَحَ مُفْلِحاً
وَبَرِحَ انْفَكَّ فَتَى زَالَ أَرْبَعُ لِنَفْيٍ أَوْ لِشِبْهِهِ نَفْيٍ تُتْبَعُ
وَدَامَ لَكِنْ بَعْدَ مَا الظَّرْفِ وَمَا صُرِفَ مِنْهَا نَحْوُ كُنْ مُسْلِماً

بَابُ إِنَّ وَأَخْوَاتِهَا

انْصَبِ بِإِنَّ لَيْتَ لَكِنَّ وَأَنَّ لَعَلَّ مُبْتَدَأً كَذَلِكَ بِكَأَنَّ
وَالحَبَرَ إِزْفَعُ نَحْوُ لَيْتَ الحَبَرَ عَذَبٌ وَخَوُّ إِنَّ عَمراً يَمُرُّ
وَأَنَّ لِلتَّوَكُّيدِ مَعَ أَنَّ أَتَتْ وَالشَّيْءِ بِالشَّيْءِ كَأَنَّ شَبَّهَتْ
وَاسْتَدْرِكَ الشَّيْءِ بِلَكِنَّ كَمَا أَنَّ لَعَلَّ لِلتَّرْجِيحِ فَأَعْلَمَا
كَذَاكَ لِلإِشْفَاقِ لَيْتَ يُنْتَمَى لَهَا لِلتَّمَيُّزِ مِثْلَ مَا تَقَدَّمَ

بَابُ ظَنَّ وَأَخْوَاتِهَا

انْصَبِ بِظَنَّ وَحَسِبْتُ المُبْتَدَأَ مَعَ حَبَرَ كَذَا بِحَالٍ وَجَدَا
وَقُلَّ هُمَا لِظَنَّ مَفْعُولَانِ نَحْوُ ظَنَنْتُهُ عَظِيمَ الشَّانِ
رَأَى كَظَنَّ وَاتَّخَذْتُ عِلِمَا جَعَلْتُ أَيْضاً وَسَمِعْتُ رَعَمَا
مِثَالُهُ رَأَيْتُ زَيْدًا طَارِقاً وَمِثْلُهُ عَلِمْتُ عَمراً صَادِقاً

بَابُ النَّعْتِ

النَّعْتُ لِلْمَنْعُوتِ تَابِعٌ أَتَى فِي الرَّفْعِ وَالنَّصْبِ وَجَرَّ يَا فَتَى
كَذَاكَ فِي التَّنْكِيرِ وَالتَّعْرِيفِ كَقَوْلِكَ مَرَرْتُ بِالقَتِي الظَّرِيفِ

بَابُ التَّكْرِيرِ وَالْمَعْرِفَةِ

وَكُلُّ مَا يَقْبَلُ أَلْ تُؤْتَرُ	فِي ذَلِكَ التَّعْرِيفِ قُلْ مُنْكَرٌ
وَوَاقِعٌ مَوْقِعٌ مَا يَقْبَلُ أَلْ	كَفَوْلِهِمْ فِي صَاحِبٍ ذَا دُوْ أَمَلْ
وَكُلُّ إِسْمٍ عَلِمَ مَعْرِفَةٌ	مِثَالُهُ مُحَمَّدٌ وَمَكَّةُ
وَأَيْضًا الْمُضْمَرُ نَحْوُ أَنْتُمَا	هَذَا وَهَذَانِ اللَّذَانِ أَجْمَا
كَذَا الَّذِي غَدَا بِأَلْ مَعْرِفًا	نَحْوُ الْأَمِيرِ وَالْعُلَامِ فَاعْرِفَا
وَمَا لِأَحَدِي هَذِهِ الْأَرْبَعَةَ	أَضِيفَ كَانِي وَعُلَامِ الْكَعْبَةَ

بَابُ الْعَطْفِ

الواوُ وَالْفَا وَأُوْ وَثُمَّ	حُرُوفُ عَطْفٍ وَكَذَا إِمَّا وَأُمَّ
وَبَلْ وَلَا أَيْضًا وَلَكِنْ تُمَّ فِي	بَعْضِ مَوَاضِعَ تَجْبِي فَاعْطِفْ
فاعطف على المرفوع مرفوعا بما	كجاء زَيْدٌ وَعَلِيٌّ ذُو الْبَهَا
كذا عَلَى الْمَنْصُوبِ مَا قَدْ نُصِبَا	كَصِدْتُ ظَنِيًّا وَمَهَا وَأَرْبَا
وَاجْزُرْ لِمَعْطُوفٍ عَلَى الْمَجْزُورِ	كَامْرُزْ عَلَى الرُّيُودِ وَالْبُكُورِ
وَاجْزُرْ لِمَعْطُوفٍ عَلَى الْمَجْزُومِ	كَمَا تَقُولُ لَمْ يَقُمْ وَيَنَمِ

بَابُ التَّوَكِيدِ

النَّفْسُ وَالْعَيْنُ وَكُلُّ أَجْمَعُ	كَذَاكَ مَا لِيذَا الْأَخِيرِ تَبِيعُ
مُؤَكَّدَاتُ الْأِسْمِ فِي الرَّفْعِ وَفِي	نَصْبٍ وَجَرَ تُمَّ فِي الْمَعْرِفِ
كَجَاءَ زَيْدٌ نَفْسُهُ وَفَضَّلُ	رَأَى الْبُعَاتَ كُلَّهُمْ قَدْ ضَلُّوا
وَمَرٌّ بِالزَّيْدِينَ أَجْمَعِينَ	وَتَابِعٌ لَهُ كَأَتْبَعِينَا

بَابُ الْبَدَلِ

إِذَا اسْمًا أُبْدِلَتْ مِنْ إِسْمٍ تَبِعَا	فِي كُلِّ إِعْرَابٍ لَهُ قَدْ وَقَعَا
فَأُبْدِلْنَ مُطَابِقًا نَحْوَ بَدَا	رَزِيدٌ أَحْوَكُ وَكَزُرُهُ خَالِدًا
وَالْبَعْضُ فِي كُلِّ كَذَاكَ يُبْدَلُ	وَعَلَطٌ أَيْضًا وَمَا يَشْتَمِلُ
مِثَالُهُ نَيْلَ الْمَرَامِ بَعْضُهُ	وَسَائِي رَزِيدٌ لِعَمْرٍو بَعْضُهُ
وَكِرَائِثُ خَالِدًا الْجَمَلَا	وَالْفِعْلُ مِنْ فِعْلِ كَذَاكَ أُبْدِلَا

بَابُ الْمَفْعُولِ بِهِ

يُنْصَبُ مَفْعُولًا بِهِ الْاسْمُ مَتَى	حَلَّ بِهِ الْفِعْلُ كَصَدَتْ الظُّبَا
وَوَظَاهِرًا يَأْتِي كَمَا مَثَلْتُهُ	وَمُضْمَرًا كَصَالِحًا أَكْرَمْتُهُ
وَصِلَ كَمَا مَثَلْتُ مَا قَدْ أَضْمِرَا	وَأَفْصِلَ كَأَيَّاهُ اضْرِبَنَّ بِلَا مِرَاءِ

بَابُ الْمَصْدَرِ

الْمَصْدَرُ الْاسْمُ الَّذِي يَجِيئُ فِي	تَصْرِيْفِ فِعْلِ ثَالِثًا لَهُ اعْرِفِ
مِثَالُهُ صَامَ يَصُومُ صَوْمًا	وَمِثْلُهُ نَامَ يَنَامُ نَوْمًا
فَإِنْ يُوَافِقُ لَفْظُهُ لِفِعْلِهِ	فَذَاكَ لَفْظِي فَلَمْ يَشْتَبِهْ
وَإِنْ يُوَافِقُ فِعْلُهُ فِي الْمَعْنَى	فَمَعْنَوِيٌّ وَبَذَاكَ يُعْنَى
فِي قَوْلِهِمْ فُتِمْتُ وَفُوفًا وَأَفْعَدِ	جُلُوسَ رَزِيدِ الْإِمَامِ الْمُسْنَدِ

بَابُ ظَرْفِ الزَّمَانِ وَالْمَكَانِ

ظَرْفُ الزَّمَانِ وَالْمَكَانِ اسْمٌ هُمَا	فَأَنْصَبُهُمَا مُقَدَّرًا فِي فِيهِمَا
... ³⁸ ظَرْفُ الزَّمَانِ بُكْرَةٌ	وَالْيَوْمُ وَاللَّيْلَةُ ثُمَّ عُدْوَةٌ
وَعَتَمَةٌ جِنْسًا صَبَاحًا أَبَدًا	وَسَحْرًا وَقَتًا مَسَاءً أَمَدًا

وَكَأَمَامَ خَلْفَ قُدَّامِ أَتَى ظَرَفُ الْمَكَانِ وَوَرَاءَ أَيَا فَتَى

وَفَوْقَ نَحْتِ عِنِّ مَعَ أَدَاءٍ تَلْقَاءُ ثُمَّ وَهْنَا حِدَاءٍ

بَابُ الْحَالِ

الْحَالُ إِسْمٌ فَضْلَةٌ فَسَّرَ مَا أَتَى مِنَ الْهَيْبَاتِ عَنْهُ مُبْهَمًا

فَأَنْصَبَهُ نَحْوُ جَاءَ زَيْدٌ رَاكِبًا وَمِثْلُهُ عَالَ الْأَمِيرُ غَالِبًا

وَلَا يَكُونُ الْحَالُ إِلَّا نَكْرَةً صَاحِبُهَا مَعْرِفَةٌ مُسْتَهْرَةً

وَلَا يَجِيئُ الْحَالُ إِلَّا بَعْدَ مَا يَأْتِي الْكَلَامُ يَأْتِي مُتَمِّمًا

بَابُ التَّمْيِيزِ

وَيُنْصَبُ التَّمْيِيزُ إِذَا فَسَّرَ مَا أَتَى مِنَ الدَّوَاتِ عَنْهُ مُبْهَمًا

وَلَا يَجِيئُ ذَلِكَ إِلَّا نَكْرَةً مِثَالُهُ إِشْتَرَيْتُ عَشْرِينَ لُبْدَةً

بَابُ الْمُسْتَشْنَى

فَأَنْصَبَ لِمُسْتَشْنَى بِإِلَّا بَعْدَ مَا يَأْتِي الْكَلَامُ مُوجِبًا مُتَمِّمًا

مِثَالُهُ جَاءَ الْأَنَامُ إِلَّا مُحَمَّدًا أَبَا الْعَلَاءِ إِلَّا

وَبَعْدَ نَفْيِ إِنْصَبَ أَوْ أَبْدِلَ وَأَوْلَيْنَ فِي النَّفْصِ مَا لِلْأَوْلِ

كَمَا أَتَى إِلَّا عَلَيَّ وَكَمَا تَقُولُ مَا أَكْرَمْتُ إِلَّا الْكُرْمَا

وَجَرَّ مُسْتَشْنَى بِغَيْرِ وَسْوَى بِالضَّمِّ أَيْضًا بِسِوَاءِ وَسْوَى

وَبِحَلَا حَاشَا عَدَا النَّصْبِ أَتَى لِمَا قَدْ اسْتَشْنَى وَجَرَّ يَأْتَى

بَابُ لَا

مِنْ غَيْرِ تَنْوِينِ بِإِلَّا إِنْصَبَ نَكْرَةً هَذَا إِذَا لَمْ تَكْ لَا مُكْرَرَةً

وَبِاشْرَتْ تِلْكَ مُنْكَرًا كَمَا تَقُولُ لَا غُلَامَ لِي عِنْدُكُمْ

وَلَا إِذَا لِلْإِسْمِ لَمْ تُبَاشِرِ فَأَوْجِبِ الرُّفْعَ لَهُ وَكَثِّرِ
 لَا نَحْوُ لَا فِي الدَّارِ إِنْسَانٌ وَلَا جَارِيَةٌ وَجَارَ أَنْ...³⁹ لَا
 إِنَّ كُرِّرَتْ كَلَامًا أَمْرًا فِي الدَّارِ وَلَا خَلِيلٌ فَاصِدٌ مَزَارِي
 أَوْ أَعْمَلْنَ كَلَامًا صَدِيقٍ عِنْدَنَا وَلَا خَلِيلٌ يُرَبِّحِي لُؤْدِنَا

بَابُ الْمُنَادَى

يُؤْتَى عَلَى الصِّمِّ الْمُنَادَى الْمُفْرَدُ الْعَلَمُ الْمَدْعُو كَمَا مُحَمَّدٌ
 وَأَيْضًا الْمُنَكَّرُ الْمُفْصُودُ مِنْ غَيْرِ تَنْوِينٍ كَمَا مَعْبُودٌ
 وَأَنْصَبَ مُنَكَّرًا حَلًا مِنْ قَصْدٍ كَذَا الْمُضَافُ مِثْلُ يَابَنَ سَعْدٍ
 وَالنَّصْبُ فِي شِبْهِ الْمُضَافِ قَدْ أَتَى كَمَا زَفِيحًا بِالصَّدِيقِ يَافَتِي

بَابُ الْمَفْعُولِ مِنْ أَجْلِهِ

وَكُلُّ مَا جَاءَ بَيَانًا لِسَبَبٍ وَقَعَ فِعْلٌ فَلَهُ النَّصْبُ وَجَبَ
 كَفَمْتُ إِجْلَالًا لِهَذَا الْحَبِيرِ وَجَاءَ زَيْدٌ إِتْبَاعًا السَّيْرِ

بَابُ الْمَفْعُولِ مَعَهُ

بِالْفِعْلِ أَوْ بِشِبْهِهِ أَنْصَبَ مَا تَلَا وَأَوَّكَجَاءَ الْفُضْلُ وَالْمُفَضَّلَا
 وَنَحْوُ سِيرِي وَالصَّدِيقِ سُرْعَةً وَسَمَّ ذَا الْفُضْلَةَ مَفْعُولًا مَعَهُ
 وَتَابِعُ الْمَنْصُوبِ قَدْ تَقَدَّمَ فِي بَابِ مَرْفُوعَاتِ الْإِسْمِ فَأَعْلَمَا
 وَالْإِسْمُ مِنْ إِنْ وَمِنْ كَانَ الْحَبِيرِ وَمِنْ رُفَاقِي لُهُمَا كَذَاكَ مَرَّ

بَابُ مَخْفُوضَاتِ الْأَسْمَاءِ

إِخْفِضْ بِحَرْفِ الْجَرِّ وَالْإِضَافَةِ كَعَنْ عَلِيٍّ وَ أَبِي فُحَافَةَ
 وَتَابِعِ الْمَخْفُوضِ فَإِخْفِضْهُ بِمَا خَفَضْتَهُ فَالْحَرْفُ قَدْ تَقَدَّمَ

وَمُنْدُ مُدِّ كَمُنْدُ يَوْمِ الْأَحَدِ وَزِدْ هُنَا وَأَوَّاءُ لِرَبِّ تَرَشُّدِ
نَحْوِ غُلَامِي وَكَيْوَمِ الْمَوْفِقِ وَقَدِّ اللَّامِ إِذَا أَضْفَتَ فِي
كَتُوبِ حَزِّ وَكِعْفُدِ عَنِّي وَمِنْ إِذَا أَضْفَتَ أَيْضًا قَدْرِ

الخاتمة

بِهَذَا تَمَامُ الدُّرَّةِ الْبُرْهَانِيَّةِ أُنْيَاثُهَا فِي النَّحْوِ نَصًّا كَافِيَةً
فَالْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى الْإِتْمَامِ ثُمَّ صَلَوَاتٌ عَلَى التِّيْهَامِي
مُحَمَّدٍ وَآلِهِ خَيْرِ الْأَنَامِ وَصَحْبِهِ وَالتَّابِعِينَ وَ السَّلَامِ
وَكَانَ إِتْمَامٌ لِهَذَا النِّظَامِ أَوَّلَ شَهْرِ رَجَبِ الْحَرَامِ
فِي عَامِ إِحْدَى مَعَ أَرْبَعِينَ وَتِسْعِمِائَةٍ مِنَ السِّنِينَ
وَأَسْتَعِينُ اللَّهَ جَلَّ وَعَلَا مُسْتَعْفِرًا مَحْيَلًا مُخَوِّفًا

4. Sonuç

Nahiv ilminde pedagojik gayelerle mensur ve manzum eserler kaleme alınmıştır. Nitekim dil öğretiminde kolaylık sağlaması için öncelikle mensur metinler ardından aynı gayeyle ezberi daha kolay olan manzum metinler yazılmıştır. Şiirin bu özelliğinden yararlanmak isteyen dilliler didaktik türden özgün manzumeler yazdıkları gibi çok rağbet gören bazı nahiv metinlerini de nazmetmişlerdir.

İbn Âcurrûm'un *el-Mukaddimetü'l-Âcurrûmiyye* adlı eseri, hem içeriği hem de dil ve üslubundan dolayı yazıldığı günden beri ilmi çevrede çok rağbet görmüştür. Bu bağlamda üzerine yapılan şerh ve haşiye çalışmalarının yanı sıra nahiv ilminde üzerinde en fazla nazım çalışması yapılan metin olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim bu çalışmada yazıldığı günden bugüne *Âcurrûmiye* üzerine kırkı aşkın nazım çalışmasının yapıldığı görülmüştür. Günümüzde de hala nazmediliyor olması, önemini yitirmediğini göstermektedir.

Bu çalışmada hicrî 10. yüzyıla ait bir *Âcurrûmiyye* manzumesi örneği gün yüzüne çıkartılmıştır. Emir Burhaneddin'in *ed-Dürretü'l-Burhaniyye fî nazmi'l-Mukaddimeti'l-Âcurrûmiyye* adlı bu eserin ulaşabildiğimiz tek nüshası 13. yüzyıla aittir. Eser, günümüze ulaşabilen ilk *Âcurrûmiyye* nazım örneklerinden olması hasebiyle önemi haizdir. Çalışma konusu olan manzumenin de diğer emsalleri gibi recez bahriyle nazmedildiği görülmüştür. Yüz elli sekiz beyitten oluşan eserin içerisinde mukaddime ve hatimenin yanı sıra otuz konu başlığı yer almaktadır. Ana hatlarıyla *Âcurrûmiye* metnine bağlı olsa da eserde birtakım farklılıklar görülmektedir.

Çalışmada yer verilen ilk dönem *Âcurrûmiyye* nazım örneklerinden bazıları, konuya ilgi duyan araştırmacılar tarafından gün yüzüne çıkarılmayı beklemektedir. Zira dil öğretiminde dahi ezberci yöntemin fazla benimsenmediği günümüzde ezberi kolay bu tür manzumelerin ilim camiasının istifadesine sunulması, takdire şayandır.

Finansman/ Grant Support

Yazar(lar) bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

The author(s) declared that this study has received no financial support.

Çıkar Çatışması/ Conflict of Interest

Yazar(lar) çıkar çatışması bildirmemiştir.

The authors have no conflict of interest to declare.

Kaynaklar

Abdurrahman, Memduh. *el-Manzûmetü'n-nahviye dirâse tahlîliyye*. Mısır: Dârü'l-Ma'rife el-Câmi'îye, 2000.

Aydın, Tahirhan. "Arapçada Manzum Nahiv Geleneğinin Gramer Öğretimindeki Yeri ve Çoklu Zekâ Teorisi Açısından Değerlendirilmesi". *Oş Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16-17 (2012), 66-85.

Bağdâdî, İsmail Paşa. *Hediyetü'l-ârifin esmâü'l-müellifin ve âsârü'l-musannifin*. 2 Cilt. İstanbul: Müessesetü't-Târîhi'l-Arabî, 1951.

Endelusî, Muhammed b. Yusuf Ebû Hayyân. *Tezkiretü'n-nuhât*. thk. Afif Abdurrahman. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1986.

Guneymân, Hassan Abdullah el. *el-Manzûmâtü'n-nahviye ve eseruhâ fî ta'lîmi'n-nahvi*. yy: by.

Habeşî, Abdullah Muhammed. *Câmi'ü's-şurûh ve'l-hevâşî*. 5 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Minhâc, 2017.

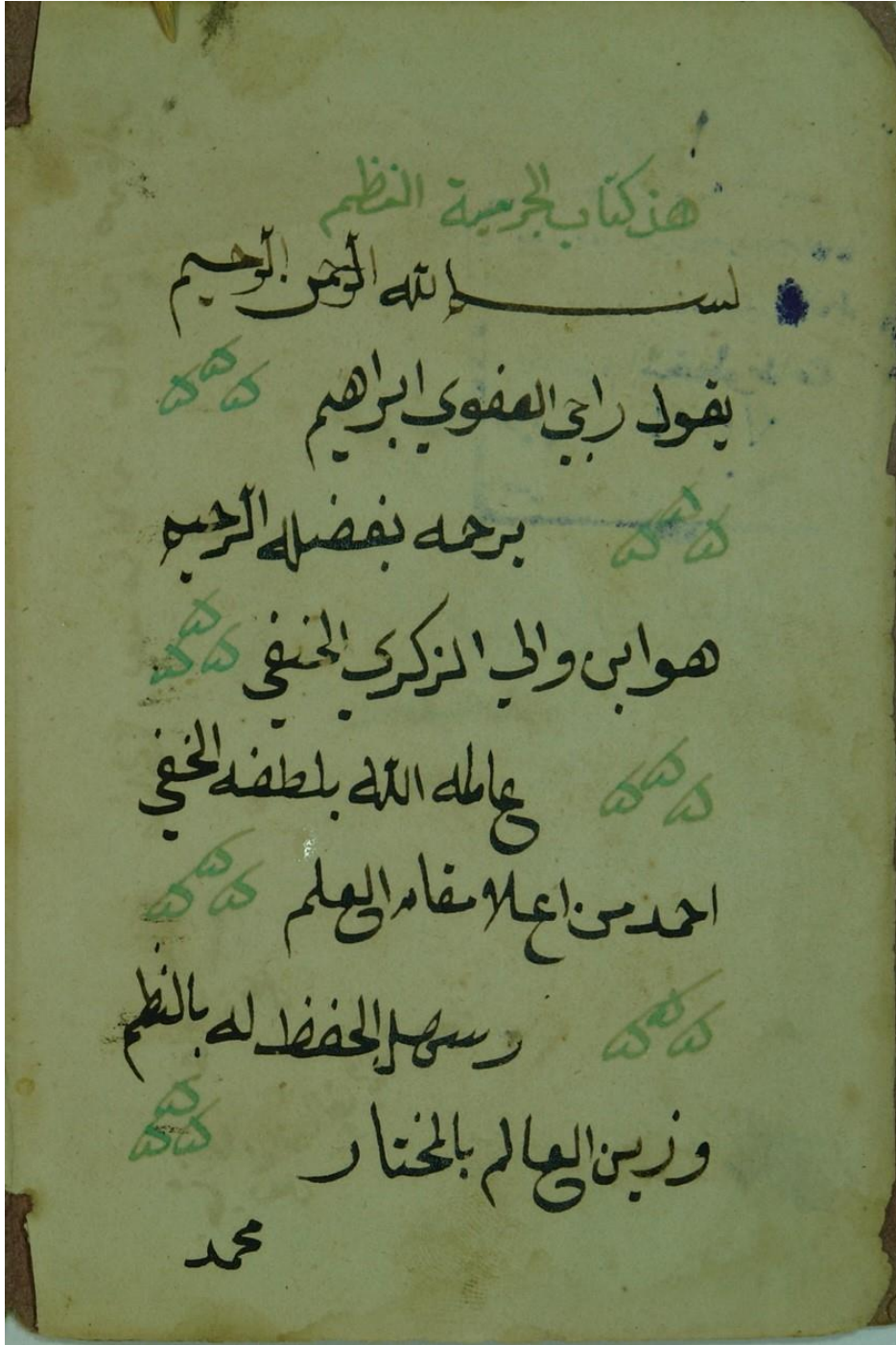
İbn Âcurrûm, Ebû Abdillâh Muhammed b. Muhammed b. Dâvûd es-Sanhâcî. *Metnü'l-Âcurrûmiyye*. Kahire: Dârü's-Selam, 11. Basım, 2013.

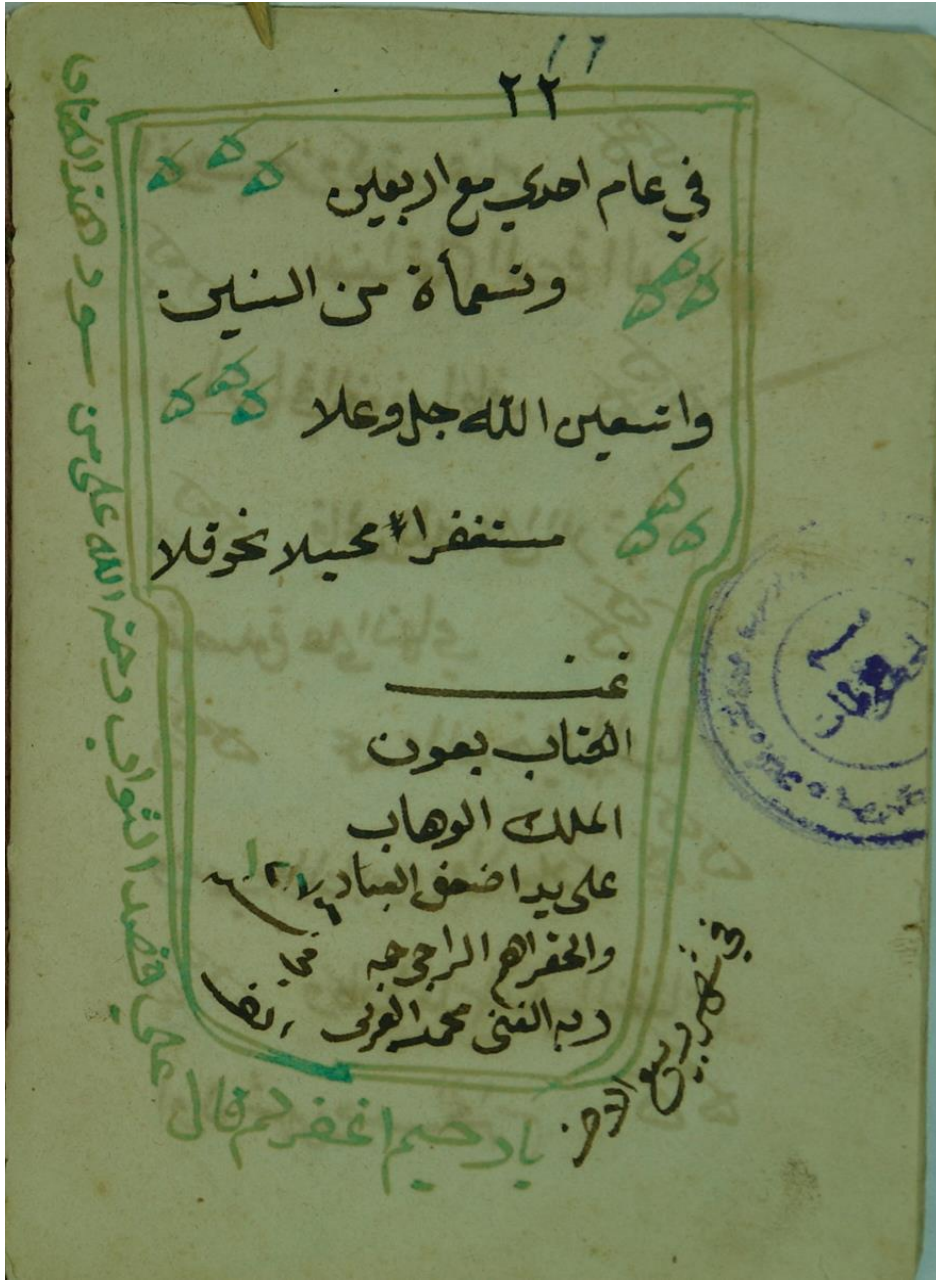
İbn Tolun, Şemsüddin Muhammed b. Ali. *el-Ğurefü'l-aliye fî terâcimi müte'ahhiri'l-hanefiye*. İstanbul: Şehit Ali Paşa, 1924.

İbnü'l-Hanbelî, Radiyyüddîn Muhammed b. İbrahim. *Dürri'l-habeb fî târihi a'yâni Haleb*. thk. Mahmûd

- Hamd el-Fâhûrî. 2 Cilt. Dimaşk: Vîzâretü's-Sekkâfe, 1972.
- İbnü'l-Îmâd, Şihâbuddîn Ebû'l-Felâh. *Şezerâtü'z-zeheb fi ahbâri men zeheb*. thk. Mahmud el-Arnâvût. 10 Cilt. Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 1414/1993.
- Kâtib Çelebi, Hâci Halife Mustafa b. Abdillâh. *Süllemü'l-vusû'l ilâ tabakâti'l-fuhûl*. thk. Muhammed Abdulkadir el-Arnâvût. 6 Cilt. İstanbul: Entegre Matbaacılık, 2010.
- Kâtib Çelebî, Mustafa b. Abdillâh. *Keşfü'z-zunûn 'an esâmi'l-kütüb ve'l-fünûn*. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî.
- Kılıç, Hulûsi. "İbn Âcurrûm". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 19/295-296. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.
- Kifânî, Muhammed Tefvik b. Muhammed. *ed-Dürretü'l-kifâniyye fi şerhi nazmi 'Ubeydi rabbih li'l-Acrûmiyye*. Riyad: Dârü's-Sumay'î, 2011.
- Küçüksarı, Mücahit. "Dil Öğretimindeki Metodoloji ve Yaklaşım Farklılıkları Bakımından İbn Âcurrûm'un el-Mukaddimetü'l-Âcurrûmiyye'si ve Birgivi'nin el-'Avâmil'i üzerine bir inceleme". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 59/1 (2018), 221-50.
- Makdisî, İbrahim b. Velî b. Nasr Burhaneddîn. *ed-Dürretü'l-burhâniyye fi nazmi'l-Âcurrûmiyye*. Suudi Arabistan: Mektebetu Cami'ati'l-İmam Muhammed b. Su'ûd, 757.
- Necmuddîn el-Ğazzî, Necmuddîn Muhammed b. Muhammed el-Ğazzî. *el-Kevâkibu's-sâ'ire bi a'yâni'l-mieti'l-âşira*. thk. Halîl el-Mansûr. 3 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1418/1997.
- Teberkân, Muhammed. *ed-Delîl ilâ şürûhi'l-Acurrûmiyye*. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2014.
- Topuzoğlu, Tefvik Rüştü. "Recez". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 34/509-510. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Yediylidiz, Fatih. *Arapça Öğretiminde Nazım Geleneği ve İbn Mu'tî'nin Elfiyye'si*. Samsun: On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2020.
- Ziriklî, Ebû Gays Muhammed Hayrüddîn. *el-A'lâm*. Beyrut: Dârü'l-İlm li'l-Melâyîn, 15. Basım, 2002.

Nüsha Resimleri

Cami'atü'l-İmam Muhammed b. Su'üd Kütüphanesi, no: 757, vr, 2^a. İlk. sayfa

Cami'atü'l-İmam Muhammed b. Sü'ûd Kütüphanesi, no: 757, vr, 2^b. Son sayfa.